

kom haastelijk", op hun wijs roepen zouden: „Ga, Heere Jezus, ja ga haastelijk!" We gelooven het niet. Immers ook zij verlangen naar het oogenblik der belofte: „Wij zullen hem zien gelijk hij is", en die belofte zal ook voor hen eerst als ze uit de dood opstaan, vervuld worden. Eerst dan zullen ze, zelve in het heerlijk lichaam wandelend, hun Heiland ook in uitwendige aanschouwing, in zijn verheerlijkt lichaam toejuichen.

Ook voor hen blijft het daarom een: „Kom, Heere Jezus, kom in die volle verschijning uwer heerlijkheid, en hergeef ons ook het lichamelijke gezichtsorgaan om u in uw lichamelijke luister te aanschouwen.

Maar al toefte dit nu reeds twintig eeuwen voor wie het eerst in Jezus ontsloepen, en voor de vaders des Ouden Verbonds nogmaals veertig eeuwen, duur van tijd wordt hierbij door hen niet doorworsteld.

In het eeuwigheidsbesef blijft het: Zie, ik kom haastelijk; en hoemer ook de Bruid op aarde nu reeds geestelijk in dat eeuwigheidsbesef inleef, hoemer ook zij het verstaan zal, dat er geen toeven is, maar dat Jezus haastelijk op de wolken wederkomt.

Haastelijk, want er wordt geen oogenblik verzuimd. Het proces der dingen, dat zich ontplooiert, ontplooiert zich met rusteloze snelheid. De weg van dit proces moge lang zijn, maar er wordt op voortgeschreden met een haaste die roept om het einde.

Ook is het niet zoo, dat Jezus, bij zijn terugkeer naar deze aarde, zijn verlossing in het Vaderhuis verlaat, om eerst na afloop van de laatste worsteling en van het gericht, tot hen weder te keeren.

Al is het ons toch niet gegeven, in klare voorstelling het verloop en den afloop der laatste dingen voor ons te trekken, zooveel toont dan de Openbaring van Joannes toch, dat de gezaligden in het Vaderhuis niet van den Middelaar scheiden.

Het Lam werd door Joannes gezien, staande op den berg Sion en met hem de 144.000 met den naam zijns Vaders op hun voorhoofden. Ons wordt gemeld van een begin van doodoverleving, die genoemd wordt de eerste opstanding; en voor en in het gericht hooren we van gerichtstoelen die gezet worden voor de heiligen. En wel wordt hierbij gevoegd dat deze eerstelingen met name uit de martelaren zijn, zonder dat we iets naders omtrent de overigen vernemen; maar geen oogenblik ontvangt ge toch den indruk, dat uw Heiland zich van de gezaligden in den hemel afscheidt. Veeleer wijst alles er op, dat de gemeenschap met den Heiland blijft, en dat zij, die in Jezus ontsloepen zijn, van stonde aan in zijn heerlijkheid deelen.

Iets wat te opmerkelijker is, omdat Pathmos duidelijk toont, dat er aan het Teeken van den Zoon des menschen geweldige gebeurtenissen zullen voorafgaan; gebeurtenissen door een Goddelijke pauze afgebroken, eer het einde komt; en dat in die pauze de gezaligden met hun Heiland zijn.

Dat is averechts verstaan door wie de „duizend jaar" van die pauze naar menschele tijdsrekening verstaan, en van een herstel van Davids troon in het aardsche Sion droomden. Alle cijfers in de Openbaring zijn zinneloos, en ook de „duizend jaar" beduiden niets anders dan een in zichzelf afgesloten periode. Maar de pauze is er dan toch, en in die pauze is Jezus niet van de zijnen gescheiden, maar met de zijnen verenigd.

De Bruid die roept: „Kom, Heere Jezus", is dan ook niet enkel de kerk op aarde, wat geen zin zou hebben, daar rusteloos de geloovigen door den dood ten hemel ingaan, en vooral na de laatste groote vervolging, de nog overblijvende geloovigen op aarde slechts een zeer klein kuddeke zullen zijn. Neen, de Bruid van Christus is heel de kerk, die op dat oogenblik stellig voor negen en negentig honderdsten reeds in het Vaderhuis zal zijn, en slechts voor één klein honderdste nog op aarde zal vertoeven.

Het „Kom, Heere Jezus", is daarom het gebod van heel de kerk, van de machtige, reeds triomferende kerk in den hemel, en dan ook van de kleine, haast verdwijnende kerk, die nog op aarde zal zijn.

Heel die kerk nu zal, tot op het Teeken van den Zoon des menschen, wel geestelijk, maar nog geen volle, ook uitwendige gemeenschap met haar Heiland gehad hebben; en het is het heimwee, het zielsverlangen naar den dag van Jezus glorie, die de Bruid het: „Kom, Heere Jezus" op de lippen legt.

Nu zullen bij de vervulling van die zielsverlangen overgangen plaats grijpen; overgangen, die wij niet cruuselijk onderzoeken zullen, en waarop we vooral onze aardsche tijdsrekenkundige voorstellingen niet zullen toepassen. Maar overgangen dan toch. Eerst een worsteling zoo fel en heftig als er nog nimmer plaats greep. Dan een Goddelijke pauze als tot verademing, dan een binden van Satan. En dan eindelijk Satans laatste machteloos woede, en zoo het ingaan van den eindtroof.

En dat alles zullen niet alleen de geloovigen die nog op aarde zijn, medemaken, maar ook de engelen Gods, die met Christus strijden, en de gezaligden die reeds tot het Vaderhuis zijn ingegaan.

Alles één levendige eenheid, zeer zeker door conditie en staat onderscheiden, maar toch niet gescheiden, wat de eindcatastrophe zelve aanbelangt.

Slechts één trek valt hierbij in het gezicht van Pathmos niet te miskennen. Er zullen eerstelingen zijn (14 : 4).

Er is gelijkheid, in zooverre allen het eeuwige leven ontvangen, maar geen gelijkheid in graad van hemelsche eere. Zij, die om Jezus wil verlaten hebben vrouw en kinderen en akkers en goederen, zullen in het eeuwige leven daarvoor hun loon ontvangen. En vooral de martelaren die het Lam volgden, waar het ook heen ging, deze zijn gekochten uit de menschen, in hun mond is geen bedrog gevonden, en ze zijn gekocht tot eerstelingen Gode en het Lam. Uw Vader, die in de hemelen is, zoo sprak Jezus reeds in de Bergrede, zal wat door u in het verborgene geworsteld en geboden wordt, u in het openbaar vergelden.

De worsteling van de geestelijke energie in het geloof en in de liefde, slijpt de diamant der ziel tot een hooger glans, die in den hemel niet wordt gedooft, maar te heerlijk zal uitblinken. Een prikkel tot volkomen toewijding aan de zaak des Heeren, dien we niet door een ijdel droom van gelijkheid mogen afstoppen.

Gelijk ge op aarde de verschillen in geloof en liefde als voor oogen ziet, zoo ook zal er een straaltbreking van heerlijkheid in de gewesten der zaligheid wezen. En het: „Kom, Heere Jezus, ja, kom haastelijk", wordt door die eerstelingen den anderen voorgedragen. Geen doodscie eentonigheid, maar rijke veelvormigheid

ook in het eeuwige leven. Niet één toon, maar een veelheid van tonen, en die allen in hemelsch schoon accoord.

Maar met het „Teeken van den Zoon des menschen" wordt dan toch aller voorloopige toestand afgebroken, voltrekt niet enkel voor hen die nog op aarde zullen zijn, maar evenzoo voor wie reeds de genietingen van het Vaderhuis smaakt.

Ook voor hen komt dan de doorbreking, ook voor hen de verhooring hunner laatste bede. De laatste worsteling, de opstanding, de dag des grooten gericht; en dan, maar ook dan eerst, het ingaan in het rijk van eeuwige glorie.

Amsterdam, 26 October 1900.

### Overdracht van het Rectoraat.

Laatsteleden Zaterdag had in den Werkenden Stand te Amsterdam de overdracht van het Rectoraat aan Prof. Dr. Woltjer plaats.

De Rector, Prof. Mr. Fabius, deed deze overdracht voorafgaan door het houden van een redevoering over: *Schuld en straf*, waarvan dit verslag werd gegeven:

Spreker begon met in eene inleiding te wijzen op de noodzakelijkheid van naar beginselen te vragen; bepaaldelijk is dit thans noodig op het gebied van het strafrecht, waar een richting zoekt binnen te dringen, die alle schuld loochent, en het begrip van straf doet verloren gaan; waarom hij spreken wilde over *Schuld en Straf*.

Van schuld wil men niet weten. Met blijdschap werd begroet de crimineelanthropologische school, die de oorzaak van het misdrijf zoekt in het organisme. Ook de sociologische richting loochent schuld, daar zij in de omgeving de bron zoekt van het kwaad.

Begrijpelijk is bij dit niet willen weten van schuld dat het determinisme zeer verbreid is. Spreker ontleedde de pogingen, gedaan om determinisme en schuld te versoenen, waarvan hij de onhoudbaarheid in het licht stelde.

Voorts wees hij er op, dat men het rekenen met schuld ook pogt te bestrijden door te stellen alsof zij, die het schuldbegrip willen behouden, bedoelen in de straf zuiver en alleen de subjectieve schuld niet te drukken. Of wel door het rekenen met schuld als *farisaïsme* af te schilderen.

Wijl het begrip van schuld moet vallen, wordt ook de toerekeningsvatbaarheid geloofchend. Spreker wees daarbij er op, hoe dikwijls, als schijnbaar dit begrip wordt bewaard, inderdaad aan dezen term geheel andere beteekenis gegeven wordt.

Eveneens wordt het begrip van verantwoordelijkheid uit het strafrecht weggedrongen, hetzij men haar ontkent, of althans daarmee niet rekenen wil. Besproken werden de begrippen van verantwoordelijkheid voor het zijn; objectieve en maatschappelijke verantwoordelijkheid, die men in plaats wil stellen van de zedelijke verantwoordelijkheid voor de daad.

Het meest radicale middel om de schuld te loochenen, is de ontkenning van het kwaad. Spreker wees met name er op, hoe dit is gedaan door Lombroso in *Le Crime* en door Albrecht op het crimineelanthropologisch Congres te Rome. Zij komen zelfs tot verheerlijking van de boosheid, op de meest oppervlakkige wijze.

Wijl men van schuld niet weten wil, wordt het begrip der vergelding op verschillende wijze bestreden en moet ook het begrip van straf vervallen, als een wegens toerekenbaar kwaad verdiend en opgelegd leed.

Spreker ging na, hoe het begrip van straf reeds lang ontbrekt; wordt gemist in de theorie van Von Feuerbach, van Van Grollman, van Welcker, van Schulze, van Martini, van Hegel; ook in de verbeteringstheorie. En zoo eveneens in de heden ten dage zoo verbreide theorie van bescherming van de maatschappij.

Spreker deed uitkomen, hoe ook door de voorstanders van die beschouwing meer en meer erkend wordt dat de maatregelen tot dat doel geen straf zijn.

Voor die maatregelen wordt dan ook door de meesten in plaats van in schuld, in gevaarlijkheid de basis gezocht. En daarbij valsche lijk voorgesteld, alsof de tegenstanders alleen met het misdrijf zouden rekenen en niet met den mensch.

Spreker ging na de consequentien, waartoe komen moet, wie eigenlijk straf niet om de gepleegde daad, maar om de gevaarlijkheid, en dat dit moet leiden tot geheele onoverwerping van het strafrecht.

Ook van recht is in deze theorie eigenlijk geen sprake meer. Het belang van staat of maatschappij wordt de eenige grond van de straf, wat inderdaad staatsabsolutisme is.

De strafrechtwetenschap wordt op deze wijze deel der sociologie. Ja, de gansche rechtswetenschap gaat te loor met de beschouwing van den mensch bloot als lid der maatschappij.

Spreker eindigde met de verklaring, dat de hedendaagsche criminalistische beschouwingen in hoofzaak reeds verkondigd zijn in het eind der vorige eeuw, en niet veel anders zijn dan vereeniging van twee of meer relatieve theorien.

Spreker eindigde met er op te wijzen, hoe de ontkenning van schuld zich aanstonds nu den val in het Paradijs geopenbaard heeft; dat juist de Gereformeerde het best in staat is de criminaliteit te begrijpen door eenzijdig zeer degelijk met den invloed van vleesch, en bloed, en wereld te rekenen, maar daarnaast de schuld ten volle te handhaven. Ja, te leeren, dat de mensch, wel verre van de omgeving te mogen aanklagen, zelf de schuld der omgeving draagt, wijl het schepsel niet gewillig, maar om zijnenwille der ijdelheid onderworpen is.

Een strafrecht zonder schuld bedreigt het leven in het heiligste. Het verhardt den mensch tegenover zijn God, gelijk het strafrecht, op schuld gebouwd, een prediking is, die heenwijst op het recht des Heeren, wiens toorn tegen de zonde zoo groot is, dat Hij die, eer Hij ze ontfermt, liet blijven, aan zijnen lieven Zoon Jezus Christus met den bitteren en smadelijken dood des kruises gestraft heeft.

Opdat een tegelijk, die in Hem geloof, niet verdere, maar het eeuwige leven hebbe. Na de mededeeling der fata droeg spreker de rectorale waardigheid aan zijn opvolger Prof. Woltjer over.

Het onderwerp kon moeielijk actueeler zijn. Het sloot zich aan bij de debatten in de Tweede Kamer over de jongste juridische wetsontwerpen, en wees met aangrijpenden ernst op den ommekeer, dien we almeer in geheel het strafrecht tegemoet gaan.

Rijk was daarbij het overzicht van de velerlei theorieën, die waren uitgedacht, om het begrip van schuld en straf met de naturalistisch-deterministische overtuigingen, die vooral met de *Evolutie*-theorie opkwamen, te vereenigen, en niet minder rijk de aanwijzing, hoe, toen dit bleek ondoenlijk te zijn, in wilde koudheid alle zedelijke verantwoordelijkheid van den misdadiger geloofchend werd. Nu eens scherp, dan aangrijpend-ernstig, en dan weer op satirieke wijze werd de onzinnigheid van heel dit pogen aan de kaak gesteld. En eindelijk in een roerend slot de kloekke uitspraak van Gods Woord hiertegenover geplaatst, als alleen geschikt om het menscheleke besef te bevredigen.

Reeds deze uiteenzetting en critiek nam, bij snel lezen, twee en een half uur in beslag, zoodat er niet aan gedacht kon worden, om nu ook uit de Gereformeerde beginselen de door ons te belijden theorie van het strafrecht thetisch hiertegenover te stellen. Dat houden we dus nog te goed.

Want metterdaad, juist op het gebied van het strafrecht, is voor de uitwerking der Gereformeerde beginselen een schoone en ernstige taak weggelegd.

Met name toch op dit terrein hebben we oude rechten. Zij slechts herinnerd aan „Den gepredestineerden diel", om op eenmaal in te doen zien, hoe deze zelfde strijd hier te lande reeds vóór drie eeuwen gestreden is.

En dat kon niet anders. Onze belijdenis toch van de vastheid van het Raadsbesluit, niet alleen voor de goede, maar ook voor de booze daden, is, zij het ook op averechtsche wijze, tegenover het Arminianisme van voorheen, door het Determinisme onzer dagen in het gelijk gesteld.

Het verschil echter tusschen Praedestinatie en Determinisme schuilt juist daarin, dat onze vaders naast de Praedestinatie het zedelijk leven onaangetast lieten, terwijl het Determinisme der nieuwere wijsbegeerte dat juist teniet doet.

Van tweeën één dan ook. Men zal óf tot de Gereformeerde Dogmatiek en Ethiek moeten terugkeeren, óf wel alle toerekenbaarheid loochenen moeten.

Minder dan ooit kan in onze dagen de valsche leer van den vrijen Arminiaanschen wil zich staande houden.

### De Ongevalwet.

De Ongevalwet, op wier afkondiging in het Staatsblad men over eenige maanden hoopt mag hebben, is ook voor onze kerken van beteekenis.

Tot dusver hebben ook de diaconieën onder de gevolgen van de bedrijfsongevallen niet zelden zwaar geleden.

Al moet toch dankbaar erkend, dat de groote industrie allengs gewoon was, voor de slachtoffers van zulke ongevallen, en voor hun nagelaten betrekkingen, op kleiner of ruimer schaal te zorgen, zoo was het niet met het heiliger van onze kleine werkgevers.

Niet, alsof er in de groote industrie meer hart spreekt, en alsof de kleine werkgevers zich door onbarmhartigheid kenmerkten. Bij beide waren de mannen zonder hart en met hart dooreengemengd.

Maar dit was het verschil, dat de groote werkgevers een veel breder organisatie voor hun bedrijf hadden, en beschikten over veel groter kapitaal. Dit maakte, dat zich de ongevallen over grooter aantal werklieden verdeelden; dat zij op die wijze een soort verzekering in eigen bezem konden tot stand brengen; en dat het voor-schot aan geld, dat hiertoe meermalen vereischt werd, voor hen minder bezwaar opleverde.

De kleine werkgevers daarentegen hadden slechts een enkel maal met ernstige ongevallen te kampen, doch werden, als zulk een ongeval voorkwam, zoo te effectief helpen wilden, dan ook veel dieper in de beurs aange-tast, dan de groote, en misten de mogelijkheid om in zulk geval deze posten over vele jaren om te slaan.

Wie werkte met 5 werklieden, en er dan even komen kon, werd, wilde hij bij een ernstig ongeval afdoende hulpe bieden, feitelijk gedwongen 6 werklieden sweekte te betalen, terwijl hij slechts van 5 man dienst had. En dat juist kon zoo kleine zaak niet lijden.

En nu is het wel waar, dat premiebetaling bij een verzekeringmaatschappij ook den kleinen werkgever helpen kon, zoodat hij, met voor elk zijner 5 werklieden ongeveer f 10,— sjaars premie te betalen, dat gevaar van zijn bedrijf kon afwenden; maar men vergeet niet, dat zelfs f 50 sjaars aan premie op menige kleine zaak, die nauwelijks het hoofd boven water kan houden, reeds zwaar drukt; en men bedenke vooral, hoelang, uit verkeerd begrip van Gods Raadsbesluit, juist in onze kringen tegen de deelneming aan het verzekeringsbedrijf bedenking bestond.

Eerst nu deze bedenkingen geweken zijn, en de zegen van het vereenigingswezen ook onder ons meer algemeen erkend wordt, had dit kunnen beteren. Doch dan bleef nog altoos het bezwaar bestaan, dat men zelf in zoo kleine zaak f 50 meer uitgaaf, terwijl men concurreeren moest met een anderen kleinen werkgever, die dit geld in zijn zak hield.

Doch hieraan juist zal nu een einde komen. De wet zal thans elken werkgever, groot of klein, tot het verzekeren van al zijn werkvolk tegen ongevallen verplichten. Zoo komen de uitgaven voor allen gelijk te staan en levert de concurrentie geen bedenking meer op.

Komt er dus voortaan onder de werklieden, die tot onze kerken behooren, een ernstig ongeval voor, dan zal de getroffene tot aan zijn dood toe verzorgd zijn, en goed verzorgd zijn, zoo hij er het leven afbrengt. En komt hij om, dan zullen zijn weduwe, zijn

kinderen, en zelfs zijn moeder, zoo hij haar broodwinner was, althans een levensbestaan hebben.

Dit nu is voor onze Diaconieën een rechtmatige verlichting.

Het was onrecht, zoo dikwijls de ongevallen der industrie de lasten der Diaconieën kwamen verzwaren.

Gevolgen van dien aard moet het bedrijf, en moet niet de Diaconie voor haar rekening nemen.

De vraag is nu slechts, of ook die andere verlichting zal komen, die in uitzicht is gesteld door de zoo vurig begeerde Pensioen-regeling voor invalide en oude werklieden, straks door weduwen- en weezenpensioen gevolgd.

Ook die last moet van onze Diaconie worden afgeschoven. Hij hoort bij de Diaconie niet.

Iemand te gebruiken zoolang zijn kracht arbeid kan afleveren, en, als hij op is, hem aan de Diaconie te endosseeren, is onrecht.

Dit mag niet.

Het is daarom van het hoogste belang, dat zoo spoedig mogelijk ook die andere regeling tot stand komt.

Dan zullen onze Diaconieën eerst vrij adem kunnen halen, en, mits ze zich dan niet weer verliepen in de oude stichting-liefhebberij, die al hun middelen uitput, zullen de middelen beschikbaar blijven, om te doen wat eigenlijk de hooge taak der Diaconieën is, om namelijk verarming onder de broederen te voorkomen, en zich op allerlei gebied als orgaan der dienende liefde in naam van den Christus Consolator aan te bieden.

Zoover zijn we nog niet.

Maar mits we volhouden, zal het ook daartoe komen.

### Nederlandsche usantie.

Al bleek ons, hoe de Vrije Universiteit, bij het nemen van zekere gewraakte besluiten, niet anders handelen kon, dan ze deed, omdat het Reglement, waaronder ze leeft, geen andere besluiten toeliet, — toch blijft de vraag open, waarom men dan zoodanig Reglement vaststelde.

Had dan de Vrije Universiteit, zoo laat zich vragen, het niet anders in haar Reglement kunnen schrijven, en blijft ze ook zoo niet voor den inhoud van haar Reglement verantwoordelijk?

Om nu ook deze vraag naar billijkheid te beoordeelen, dient gelet op het verschil tusschen de Nederlandsche en de Deutsche usantie te deelen opzichte.

De academische inrichting is in Duitschland zoo heel anders dan bij ons.

Onder ons is het regel, schier vaste regel, dat een student aan eenzelfde Universiteit afstudeert; in Duitschland daarentegen bestond van oudsher de gewoonte, dat eenzelfde student, in den loop van zijn academische jaren, meerdere Universiteiten bezocht.

Bij ons is het academisch jaar één geheel, in Duitschland is de cursus meest halfjaar. Men noemt dit een *semester*, en niet zelden komt het voor, dat een student aan eene of andere Universiteit slechts één *semester* vertoelt.

De idee hiervan is, dat een student in de gelegenheid moet zijn, om in den loop zijner studiejaren achtereenvolgens de colleges van de beroemdste mannen van zijn vak te volgen.

Bij ons maakt het nauwelijks verschil, wie er doceert. Het aantal studenten blijft zich meest gelijk. En zelfs toen Cobet te Leiden doceerde, kwam het den literatoren te Groningen of te Utrecht niet in de gedachten op, eens een jaar naar Leiden te gaan. Men mocht, Leiden bezoeken, eens enkele colleges van Cobet gaan bijwonen; maar zich laten inschrijven, en een cursus volgen, deed zoo goed als niemand die elders studeerde.

In Duitschland daarentegen is dat heel anders. Zoo aan eenige Universiteit een bijzonder beroemd man doceert, is men bijna zeker, dat alle studenten in zijn vak minstens een semester zich vestigen aan de Universiteit, waar hij geplaatst is, en zijn lessen volgen.

Uit de biografiën van bijna alle groote geleerden in Duitschland, kan men dan ook zien, hoe zij hun studiejaren over een reeks van Universiteiten verdeeld hebben. Alleen de armsten, die uit de beurzen van één bepaalde Universiteit studeeren, moeten zich deze weelde ontzeggen. En evenzoo wordt er geen gebruik van gemaakt door die onwetenschappelijke studenten, welke het meer te doen is om de wilde weiden van het studentenleven, dan om de studie. Zij trekken heen, waar het studentenleven het grappigst is, en blijven daar.

Maar rekent men uitsluitend met jonge mannen als onze studenten uit Kampen, d. i. met dezulken wien het om de wetenschap in ernstige opvatting te doen is, dan geldt het bij onze oostelijke naburen als regel, dat men van Universiteit naar Universiteit trekt.

Deze omstandigheid nu is, gelijk niet anders kon, van overwegenden invloed geweest op de regeling der examina, en op die examina zelve.

Op de examina zelve, in zooverre de examina in Duitschland veel minder dan ten onzent examina in verband met het gegeven college zijn. Bij ons is dit bijna overal regel, in Duitschland kan dit niet, evenal als het zich ten onzent denken laat bij de examina voor de classis.

Maar van veel groter invloed nog was deze omstandigheid op de regeling van de examina. Waar men gedurig te doen had met studenten, die hun studietijd, geheel of gedeeltelijk, elders hadden doorgebracht, was het volstrekt onmogelijk den cisch te stellen, dat, om toegelaten te worden tot een tweede examen, het diploma van het

voorafgaand examen aan dezelfde Universiteit moest worden overgelegd.

Men kon te Heidelberg niet zeggen: „Ik laat u niet tot uw candidaats toe, of ge moet ook te Heidelberg uw propaedeutisch hebben afgelegd". Noch ook: „Ik laat u niet tot uw doctoraal toe, of ge moet te Heidelberg uw candidaats hebben gedaan". Dan toch zou men gedwongen hebben tot een afstudeeren aan de Universiteit te Heidelberg, en zou het niet geoorloofd, noch mogelijk zijn geweest, half te Heidelberg, en half b. v. te Berlijn te studeeren.

Zou men nu zeggen: „Ik laat u tot geen hooger examen toe, of ge moet een diploma overleggen, dat ge het voorafgaand examen elders hebt afgelegd"? Ook dit ging niet. Men wist toch zeer goed, dat er onder de Deutsche Universiteiten enkelen waren, die hun diploma's schier te geef uittrokken, zonder dat aan deze diploma's ook maar eenige wetenschappelijke waarde kon worden toegekend. Een algemeene regeling daarvan, gelijk in onze wet op het Hooger Onderwijs, bestond niet. Door een diploma van voorafgaand examen elders te eischen, zou men alzo genoodzaakt zijn geworden, om of ook de diploma's van deze niets-bedeutende Universiteiten te erkennen, of wel om te sorteren en een keus te doen, en te zeggen: Van die Universiteit wel, en van die Universiteit niet; wat niet ging.

De toestand zelf bracht dus met zich, dat in Duitschland de toegang tot elk examen zoo goed als geheel vrij moest blijven, en dat elke Universiteit door haar eindexamen zelf zich overtuigen moest, of de vereischte wetenschappelijke ontwikkeling aanwezig was.

De zucht om vooral veel studenten te trekken, werkte dit in de hand. De Universiteiten waren elanders concurrenten. Men moest het alzo aan de studenten, die een tijdlang kwamen studeeren, zoo gemakkelij mogelijk maken. En overal, waar veel studenten nitsluitend kwamen om één bepaald hoogleeraar te hooren, moest men de examens zooveel mogelijk inkrimpen, en aan de studenten de gelegenheid bieden, om zich te laten exameneeren in die bepaalde vakken, voor wier bestudeering ze waren overgekomen.

Wie dit niet in het oog houdt, zou van het wetenschappelijk karakter der Deutsche Universiteiten, dat zeer hoog staat, bij het lage van den eisch dien ze stellen, al een zeer sonderlingen indruk van laag standpunt krijgen.

Hier komt nog bij, dat men aan Deutsche Universiteiten van oudsher gewoon is, vele studenten uit den vreemde te ontvangen, thans vooral uit Rusland en Amerika. Op zulke vreemde studenten nu zijn de professoren in Duitschland altoos bijzonder gesteld geweest, omdat ze in deze vreemde studenten het gereede middel zagen, om den roem van hun geleerdheid ook in het buitenland te verbreiden. Iets wat er toe heeft medegewerkt, om vooral ten opzichte van deze studenten zoo inschikkelijk en voorkomend mogelijk te zijn. In Luik voor de natuurkundige vakken, in Zwitserland voor de medicijnen, en in Amerika voor de tandheelkunst, ziet men geheel hetzelfde. Schrijver dezes liet zelf een zijner zoons te Ann Arbor in Amerika, Michigan, studeeren, en hoewel deze hier te lande slechts drie klassen van het Zettensch gymnasium ten volle had afgevolgen, en er sinds vijf jaren verloop van waren, waarin hij aan de klassieke studien niets hoegenaamd meer gedaan had, werd hij toch voetstoots tot het volgen der colleges toegelaten.

Hier te lande daarentegen is dat alles heel anders.

Men studeert in den regel aan eenzelfde Academie af. Wie Nederlander is, kan niet worden toegelaten, of hij moet eind-examen aan het Gymnasium, of Staats-examen gedaan hebben. Doctoraal kan men niet doen, of het candidaats-examen moet voorafgegaan zijn.

Alleen ten opzichte van vreemdelingen maakt de wet op het Hooger Onderwijs in Art. 85bis eenige uitzonderingen; uitzonderingen, die ten bate der Zuid-Afrikaansche studenten onlangs aanmerkelijk verruimd zijn.

Voor Nederlanders daarentegen bestaat in Nederland geen enkele faciliteit. De juridische studenten der Vrije Universiteit, die advocaat wenschen te worden, moeten alle examens aan een Overheids-universiteit afleggen; en er is geen sprake van, dat ze met vertoon van een diploma der Vrije Universiteit of van de School te Kampen, zouden kunnen volstaan.

Zij die, van Kampen herkomstig, aan een onzer Overheidscholen gepromoveerd zijn, hebben zich dan ook zonder bedenking aan dien regel onderworpen, en alle examens aan die openbare Hoogeschool afgelegd.

Sterk kwam dat vooral vroeger uit bij de studenten van het Athenaeum te Amsterdam. Wie te Leiden wilde promoveren, moest te Leiden, al studeerde hij te Amsterdam, eerst zijn propaedeutisch, dan zijn candidaats, en ten slotte zijn doctoraal doen.

Studie-jaren werden niet getuist. Waar men zijn kundigheden had opgedaan, deed er niet toe. Maar van de op elkaar volgende examens kreeg niemand ontslag.

Is het dan zoo onnatuurlijk, dat de Vrije Universiteit in Nederland, ten opzichte van Nederlanders, dienzelfde regel gevolgd is, en gevoelt men niet, hoe juist een bijzondere omstandigheid hier nog bijzonderlijk toe noodzaakte?

Ze was deze.

Toen de Vrije Universiteit was opgericht, kwam er herhaaldelijk verzoek in, om toegelaten te worden tot de promotie in de Theologie van dezulken, die vroeger elders, met name aan de Theologische faculteit der Rijksacademiën, gestudeerd hadden.

Men stond dus voor de vraag, of men

de can-diplom-laten g-Kon-de Vrije-re anty-re alth-kon af-zoek, t-elders, t-blijven-student-sprake, candida-Cural-teen st-alleen r-van a-door h-name g-teit, t-geen, i-in de-van he-Venit-faculteit-Van he-Natur-of Cura-zullen.

Dat e-essien, t-bij elke-hiprop i-Toch-andere t-trouwen-nog alt-overtolli-Tham-ratoren-reglemet-niet die-reden d-lingen a-dan die-de Theo-van het-kon besl

Van d-getield: Deichert-Deutsche-dezelfde-de Ver-lingen z-Kolfsaus-uitnemen

In De-Gereform-Ds. Jac. J

als dan-loof en-doen, zoo-Met dese t-sulent van-eNedl. Da-spreekt. W-zouden w-de Ned.-ofschoon fi-en de Bel-den wij w-te doen, blijkt en-ook vele-formeerd-Herv. Kei-golaan leu-ten kerky-elkander e-gedaan w-kerk bij t-op Gods-lets aan g-onrecht ni-Ziet! dan-zulke prak-ergeren a-men dat o-handen te-eigenlijk d-reering en-Immers, toestand o-Synodale e-episcopalen-hand en t-kringen. E-ook oorde-ting en o-het kan n-richting o-het recht o-onrecht is-vaster aan-gekleust d-1852 oorde-weer goed-dien tijd v-stendig d-Daar komt-ware als v-kerkerd. w-Regl. niet i-predikanten-Kerk op z-lig afwijke-het eerste-dag toe, b-het beger-tweede on-erste, om-een beroep-doordat d-niet meer-over dien b-niet dat he-wil de gev-wortel ver-Modernen i-op zijn be-de meerder-heid te krij-dan desnoo-in de mee-daar hangt-is o, Ortho-varen deze-Jer vraag-lerstel van-gering, dat-de wet van

2) Vrijstel